

ФОРМУВАННЯ ОСВІТЯНСЬКОГО РУХУ НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ НА ПОЧАТКУ 20-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

У вересні 1919 року територія нинішнього Закарпаття увійшла до складу Чехословаччини під назвою Підкарпатська Русь. Чехословацький уряд та органи влади Підкарпатської Русі одержали тяжку спадщину на ниві освіти від австро-угорської влади. Серед складностей, з якими зіштовхнувся перший керівник шкільного реферату в Ужгороді Й. Пешек чех за національністю, котрий прихильно ставився до місцевих жителів, були наступні:

– у школах на території Підкарпатської Русі була відсутня літературна «нормальна» мова, яку можна було б використовувати, у навчальному процесі панував мовний хаос, для подолання якого потрібен був час;

– підручників для навчання не було абсолютно ніяких, а їх підготовка була тісно пов'язана з мовними питаннями;

– нестача вчителів, «учительство чужое и учительство неквалифицированное есть дальнейшимъ неблагопрѣтнымъ явленіемъ на полѣ школьномъ»;

– нестача шкільних приміщень, на будівництво яких необхідні були значні фінансові витрати.

– нестача шкільних приміщень, на будівництво яких необхідні були значні фінансові витрати [5, с. 102].

У таких умовах органам влади необхідно було створювати сприятливі умови як для розвитку народного господарства, так і освітньої галузі.

Перед педагогами, громадськими інститутами надважливим завданням було підняти престиж закладів освіти серед населення, показати роль школи та учителя у формуванні всебічно розвиненої гармонійної особистості. Адже у перші роки входження краю до Чехословаччини майже 50% дітей не відвідували школи, за що у 1925 році було покарано 40336 родин. Їм було нараховано штраф у розмірі 974734 крон, із яких сплачено було 57057 крон, відпрацьовано на громадських роботах 83030 крон, інші кошти урядом були списані [8, с. 30].

Інтелігенція краю, представники педагогічних товариств проводять активну роз'яснювальну роботу про те, наскільки важливим для духовного розвитку дитини є систематичне відвідування навчального закладу. У вступній статті до першого номера педагогічного часопису «Учитель» А. Волошин писав: «Вѣрю, что и народъ у короткѣй часъ просвітіться къ тому чтобы упознавъ велику важность своеѣ школы, и не буде такъ холодно относиться къ школѣ, як до тепер!» [3, с. 4]. Подібної думки дотримується і учитель із Ставного Кузма І., який у праці «Про ходженѣ до школы» зазначає, що наш народ, отримавши свободу добре розуміє, що його майбутнє залежить від рівня освіченості молодого покоління [6, с. 1]. Питання про відповідальність батьків, педагогічного колективу, державних службовців у вирішенні проблеми відвідування учнями шкіл обговорювалося на освітянських зібраннях, сторінках педагогічних часописів [4, с. 3-5], [2, с. 7-13].

Системна робота учительського загалу, влади та представників громадських організацій із подолання неграмотності, підвищення освітнього рівня молоді, залучення її до навчального процесу давала позитивні результати. Так, у 1927-1928 навчальному році школу вже відвідувало 81,28% дітей. Ще кращі результати були наприкінці правління Чехословацького уряду: якщо у 1920 році на Підкарпатській Русі близько 26000 дітей не відвідували школу, то у 1936 – менше 3000 [5, с. 102].

Але поганий стан справ залишався у гірських, здебільшого незаможних районах. Це добре видно, коли порівнюємо кількість курсів з подолання неграмотності, які щороку організовувалися Шкільним відділом Підкарпатської Русі за 1928-1929 навчальний рік: Тячів – 19, Свалява – 14, Волівець – 14, Мукачево – 2, Ужгород – 0, Берегово – 0 [8, с. 29-30].

Негативно впливала на організацію навчального процесу і нестача педагогічних кадрів. При чому частина вчителів викладала виключно угорською мовою, і в нових руських школах, ці педагоги не могли працювати, а значна кількість були «противниками нового режиму» [7, с.106].

Разом із тим нестача педагогів ставала ще більш відчутною із урахуванням того що в краї відкривалися нові навчальні заклади. Для цього не лише будувалися нові, а й використовувалися пристосовані приміщення. Ця справа рухалася так успішно, що вже в 1921 році в Підкарпатській Русі було 530 шкіл, із яких 375 – з руською мовою навчання. Для забезпечення шкіл вчителями Й.Пешек запропонував запросити спеціалістів із Галичини та Росії[5, 102]. Також багато українських фахівців прибуло до Закарпаття із Чехословаччини, де українська еміграція була однією із найчисельніших, і за повідомленням українського громадського комітету – першої громадсько-допомогової організації українських емігрантів у ЧСР – із 5209 зареєстрованих ним на 1 липня 1924 р. українців 32,4% були представниками інтелігенції. [1, с. 30]. Також у школах краю працювало багато фахівців представників чеської інтелігенції. Але у повній мірі вирішити проблему педагогічних кадрів на Підкарпатській Русі не вдавалося.

І лише суттєве збільшення набору у три педагогічні заклади краю – Ужгородську півче-учительську семінарію, Ужгородську жіночу учительську семінарію та Мукачівську семінарію, залучення до роботи в школах випускників гімназій, після складання ними при семінаріях додаткових іспитів з педагогіки і психології, дало можливість забезпечити школи національно свідомими вчителями, які любили свій народ і готові були виховувати майбутнього громадянина.

Активна громадянська позиція найбільш авторитетних педагогів краю сприяла розвитку культурно-освітніх та фахових товариств, формуванню громадянського суспільства.

Провідні педагоги Підкарпатської Русі докладали чимало зусиль для організації педагогічних товариств, розуміючи, що тільки спільними зусиллями громади, воскресивши пам'ять народну, можна виховати молоде покоління у любові до рідного краю, подолати проблеми в освітній галузі і побудувати демократичну державу.

Список використаних джерел

- 1.Борисенко В.Й., Телегуз І.О. *Національна освіта і формування української модерної нації у 1921–1934 роках: європейські тенденції та радянські реалії: навчальний посібник* – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – 156 с.
- 2.Бочекъ С. *Еще про ходженя до школы// Учитель*. – 1921. – Рѣчник II. Число 1. – С.7-13.
- 3.Волошинъ А. *Братя и сестры! Учителѣ и учительницы// Учитель*. –1920. – Рѣчник I. Число 1.и 2. – С. 3-4.
- 4.Гуляничъ М. *Нѣскольکو словъ о нашихъ школахъ// Учитель*. –1920. – Рѣчник I. Число 10. – С.3-5.
- 5.Клима В. *Школьное дѣло и просвѣтѣніе на Подк. Руси / Подкарпатская Русь за годы 1919 – 1936. – Ужгород, 1936, 196 с. – С. 102-105.*
6. Кузма И. *Про ходженя до школы// Учитель*. –1920. – Рѣчник I. Число 10. – С.1-3.
- 7.Магочій П. *Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848-1948) / Полічка «Карпатського краю» № 3-6(18).- Ужгород,1994.- 295с.*
- 8.Якеш А. – Й.Шимек. *Шкѣльництво на Подк. Руси // Учитель*. –1930. – Рѣчник XI. – Чис. 3-4.– С. 29-47.

Н. О. Ястребова

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ТА ЙОГО РОЛЬ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Сьогодні Україна – молода, незалежна держава, яка переживає період своєї розбудови. В цьому процесі надзвичайно важливою є громадянська позиція всіх членів суспільства. Але така позиція може бути притаманною лише патріотично налаштованим людям, які переживають за долю своєї Батьківщини та намагаються зробити все для її процвітання, а говорити ж про громадянську позицію тих, хто просто відсторонено спостерігає за подіями досить складно. Саме тому одним з найважливіших завдань сьогодні – є пошук ефективних методів та форм впливу на